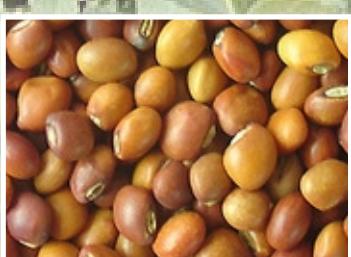

કઠોળપાકો-ખેતી, પ્રશ્નો અને નિરાકારણ

ડૉ. જે. ડી. થાનકી, ડૉ. કી. કી. પટેલ

અને

પ્રો. એસ. એન. ગજજર

સાસ્ય વિજ્ઞાન વિભાગ

ન. મ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય,
નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી,
નવસારી - ૩૬૯ ૪૫૦

કઠોળપાકો – આંતરપાક તરીકે

એક ૪ ખેતરમાં એકી સાથે એકથી વધારે પાક જુદી જુદી હારમાં વાવવામાં આવે છે.

: આંતરપાક પદ્ધતિની સફળતા માટેની મુખ્ય જરૂરિયાતો :

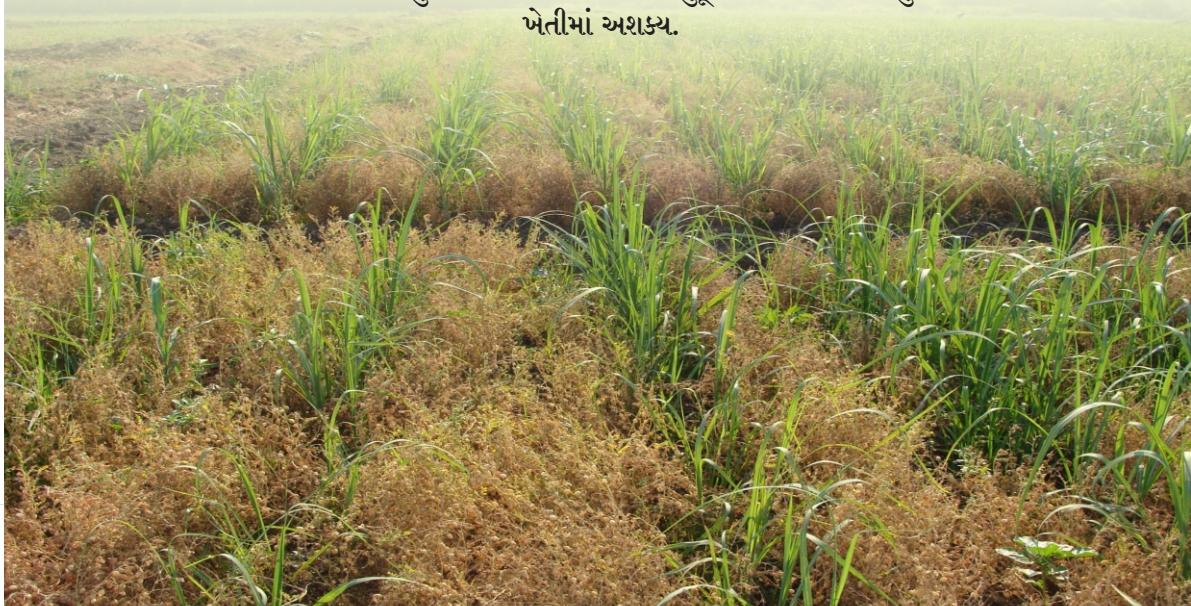
- ° પોષક તત્વોની મહત્તમ જરૂરિયાતનાં સમયમાં બિનાતા. ° સૂર્યપ્રકાશની હરિઝાઈ શક્ય તેટલી ઓછી હોવી જોઈએ.
- ° પાક એકમેકને ચુસંગત હોવા જોઈએ. ° પાકોની પરિપક્વતામાં ઓછામાં ઓછા ૨૦-૩૦ દિવસનો ગાળો હોવો જોઈએ. ° આંતરપાક તરીકે મોટેભાગે ઓછી ફૂટ ધરાવતી જાતની પસંદગી. ° સામાન્યતા: છાંખો પસંદ કરતા પાક આંતરપાક માટે યોગ્ય.

: આંતરપાક પદ્ધતિના ફાયદા :

- ° એતીની મુખ્ય સ્વોત જમીન, પાણી, ખેતર અને મજૂરનો કાર્યક્ષમ ઉપયોગ. ° એતીમાં દુઃખાણ સામેનું જોખમ ઘટાડી શક્ય છે. ° પાક ફેરબદલીના બધા જ ફાયદાઓ આંતરપાક પદ્ધતિમાં મળે છે. ° જમીનનું ધોવાણ ઓછું કરી શક્ય. ° એકમ જમીન વિસ્તાર અને સમયમાં કુલ ઉત્પાદન વધે. ° રોગ, જીવાત તથા નિદંશાથી ઉત્પાદનમાં થતો ઘટાડો ઓછો કરી શક્ય. ° જીવન જરૂરી અન્ન, કઠોળ અને ઘાસચારાની પ્રાપ્તા. ° જમીનની ફળદુપતામાં વધારો.
- ° વધુ પ્રમાણમાં અને લાંબા સમય સુધી માનવ રોજગારી.

: આંતરપાકના ગેરફાયદા :

- ° યાંત્રિકરણ લગભગ અશક્ય. ° અમુક રોગ કે જીવાતને માટે અનુકૂળ વાતાવરણ અને સુલભ્ય ખોરાક. ° જરાયત એતીમાં અશક્ય.

કઠોળપાડો – લીલા પડવાસ તરીકે

પાકો જમીનમાં ઉગાડી અથવા તો બહારથી લાવીને ચોક્કસ સમયે જમીનમાં દાઢી હેવામાં આવે છે. જમીનમાં દટાઈ જવાથી છોડ સુકાઈ-સડી જમીનમાં ભણી જરૂર વિઘટન પામે છે અને જમીનને પોષકતત્વો પૂરાં પડે છે. આવા પાકોને ‘લીલા-પડવાસ’ના પાકો કહે છે. અને આ આખી પ્રક્રિયાને ‘લીલા પડવાસ’ કહે છે.

લીલા પડવાસના ફાયદા :

- ° જમીનનું ભૌતિક બંધારણ સુધરે છે. ° જમીનની ફળકૃપતામાં વધારો થાય છે. ° જમીનનું ધોવાણ ઓછું થાય છે.
- ° જમીનની લેજસંગ્રહશક્તિ વધે. ° કઠોળ વર્ગના પાક લેવાથી નાઈટ્રોજન મૂળ દ્વારા ઉમેરાય છે. ° જમીનની ખારાશ દૂર કરે છે. ° પોષક તત્વોની લલ્યતા વધે છે. ° નીંદણ ઓછું થાય છે.

લીલા પડવાસના ગોરક્ષાયદા :

- ° જે તે ઝતુનો પાક જતો કરવો પડે છે. ° ઘણી વખત જીવાતનો ઉપક્રમ જોવા મળે છે. ° સૂકી ખેતી વિસ્તાર માટે બિનઉપયોગી છે.

પૃથ્વી ઉપરનાં ‘કલ્પ છોડ’ – કઠોળપાકો

° શુષ્ક પરિસ્થિતિમાં પણ ઉત્પાદન આપવા સક્ષમ છે. ° હલકી તેમજ ઓછી ફળદુધ જમીનમાં થઈ શકે છે. ° આકસ્મિક પાક તરફિક વાવણી કરી શકાય છે. ° હવામાનો નાઈટ્રોજન જમીનમાં ઉમેરે છે. ° જમીનમાં સેન્ટ્રિય કાર્બનનો ઉમેરો કરે છે. ° જમીનની ફળદુધતા વધારે છે. ° જમીનનું ધોવાણ અટકાવે છે. ° નીદળનું નિયંત્રણ કરે છે. ° આંતરપાક તરફિક લઈ શકાય છે. ° પેરા પાક પદ્ધતિ (રીલે કોર્પિંગ) માટે અનુકૂળ છે. ° લીલા પડવાશ તરફિક પણ વાવેતર કરી શકાય છે. ° કઠોળ પાકોની ખેતી એકંદરે ખેતી ખર્ચ ઘટાડતી હોય છે. ° પર્યાવરણનું જતન કરે છે. ° કઠોળ પાકના પ્રોટીનમાં લાયસીન વધુ હોય છે જે ધાન્ય પાકના પ્રોટીનને પૂર્ક છે. ° શાકભાળ પાકો તરફિક પણ વાવેતર કરી શકાય છે. ° બળતણનો ઉત્તમ સ્વોત બનાવવા માટે પણ ઉપયોગમાં લેવાય છે. ° દૂધાળા પણ માટેનો ઉત્તમ આહાર છે. ° કઠોળ પાકોના મૂળ, પાન, થડ-ડાળી અને દાળા બધા જ ભાગો ઉપયોગમાં આવતા હોવાથી તેને પૃથ્વી ઉપરનાં ‘કલ્પ છોડ’ ની ઉપમા આપવામાં આવી છે.

